

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

VEZİRKÖPRÜ MESLEK YÜKSEKOKULU

Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

Çocuk Gelişimi Programı

Çocukta Oyun Gelişimi

Oyunun Tarihçesi

3. Hafta

özenilen üniversite

1 Oyunun (Oyuncağın) Tarihçesi

Oyun ve oyuncağın geçmişinin, insanlık tarihi kadar eski olduğu arkeologların yaptığı çalışmalarda ortaya konmuştur. Bugün bilinen pek çok oyunun çok eski çağlarda da bilindiğini gösteren belgeler, bulgular, buluntular vardır. Oyuncağın eskiliği insanın var olduğu zamanlara dayanır. Uygarlığın bilim, sanat, mimari, giysi gibi her alandaki gelişmesi çocuk oyunlarına ve oyuncaklarına da yansımıştır (Dönmez, 1992).

Çocuk oyunları içerisinde taşla ve aşıkla (koyun ve keçi gibi hayvanların arka ayak diz bölgesinden çıkan kemikler) oynanan oyunlar genelde en eski oyunlar olarak kabul edilmektedir (MEB, 2007b).

Tarih öncesi zamanlarda insanoğlunun ataları, çevrelerinde gördüklerini taklit ederek, yaptıklarını hareketlerle birbirlerine anlatarak farkında olmadan oyunu yaratmışlardır. Avını avlayan insan, avını nasıl avladığını taklitlerle diğer insanlara anlatmıştır. Bu hareketler, zamanla bilinçli yapılan büyüsel, dinsel törenlere dönüşmüş ve oyun bu aşamada kültürel bir özellik kazanmıştır (MEB, 2007b).

Onur (1992)'a göre ise, tarih öncesi zamanlarda insanlar yaşamlarını avcılıkla ya da meyveler toplayarak sürdürüyor ve tüm zamanlarını yaşamlarını korumakla geçiriyorlardı. Doğanın vahşiliği nedeniyle yetişkinler ve özellikle de çocuklar kendilerini güvende hissetmiyorlardı. O zamanlarda boş, rahat ve eğlenceli zaman bilinmeyen kavramlardı. Bugün bildiğimiz bilinçli oyun ve boş zamanı değerlendirme biçimi o zamanlar yoktu. Bu çağların resimlerinin oyundan ziyade sadece dinsel bir anlamı vardı (Onur, 1992).

Arkeologlar yaptıkları kazı ve araştırmalarda taş ve aşıkla oynanan oyunları anlatan kabartmalar ve mağara resimleri bulmuşlardır. British Museum'da bulunan İ.Ö. 800'lü yıllarda topraktan yapılmış bir heykel, iki kızı aşık oynarken göstermektedir. Eski Mısır'da bulunan Orta Krallık dönemi duvar resimlerinde oyun tahtası üzerinde oynanan oyunlar, sıçrama oyunları gösterilmekte ve yine İ.Ö. 2600'lü yıllarda Mısır'da Ak-hor mezarında bulunan duvar resminde bir kız el vuruşma oyunu oynarken gösterilmektedir (MEB, 2007b).

Mısır'da, M.Ö. 1300'lü yıllara ait olan ve halen Brooklyn Museum'da bulunan senet oyunu tahtası ve taşları da günümüzde satranç olarak bilinen oyunun atası olarak kabul edilmektedir. Aynı döneme ait mezar resimlerinde ise Firavun Tuthankamon'un eşi ile senet oyunu oynadığı görölmektedir (Hacıhaliloğlu, 2007).

Mısırlıların mezarlarında çok sayıda bebekler bulunmuştur. Bunun asıl sebebinin din ve büyü olduğu düşünülse de içine tohum doldurulmuş çingirakların, pişmiş topraktan yapılmış küçük bebek ve hayvanların, tekerlekli küçük at heykellerinin olması o dönemde oyunun varlığını bize göstermektedir (Onur, 1992).

Yunan uygarlığında beden gelişimi, oyun ve spor oldukça önemli bir yere sahipti. Çocukların oyun oynaması hoş görülür ve çocuklar oyuna teşvik edilirdi. Bu dönemi yansıtan birçok resimde ve kalıntılarda, Yunanlı çocukların pişmiş kilden yapılmış oyuncak bebeklere, sopayla yürütölen çemberlere, topaçlara sahip oldukları ve top

kullanarak oyunlar oynadıkları görülmektedir. Ayrıca yunan çömlek resimlerinde tavlaya benzer bir oyuna da rastlanmıştır (MEB, 2007b; Onur, 1992; Sevinç, 2004).

Efes harabelerinde, Roma uygarlığından kalma mermer bloklar üzerinde 2000 yıl öncesine ait üç taş ve dokuz taş oyun yerleri tespit edilmiştir. Romalı çocukların seksek oyununun yanı sıra bilyelerle (misket) de oynadıkları yapılan araştırmalarda görülmektedir (Onur, 1992; Poyraz, 2003).

Ortaçağın savaş dolu yılları boyunca oyun hep ikinci planda kalmıştır. Binlerce yıllık top oyunları yararsız bir uğraş sayılmış ve bu dönemde krallarca oynanması yasaklanmıştır. Çağın sosyo-ekonomik olarak iyi durumda olan burjuva çocukları arasında en yaygın oyun "bilboke" oyunudur. Buna karşılık işçi çocukları kilden yapılmış küçük şovalye figürleriyle, ağaçtan yapılmış küçük oyuncaklarla ve bezden yapılmış sıradan bebeklerle oynamaktadırlar. Bunun yanı sıra kukla oyunları için ipli bebeklerde bu çağda yaygın olarak görülmektedir (Onur, 1992).

16 ve 17. yüzyıllarda kızları ev işlerine hazırlamak için gerçek evlere benzetilmiş bebek evleri dönemin en dikkat çekici oyuncaklarından. Bu oyuncak evlerin iç döşeme özellikleri dönemin ve farklı kültürlerin özelliklerine göre değişiklik göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca tahta atın da oyuncaklar arasında sürekli olarak karşımıza çıkması atın geçmiş zamanlarda çok önemli olduğunu açıkça göstermektedir (Onur, 1992; Poyraz, 2003).

18. yüzyılda artık çocuklar küçük yetişkinler olarak görülmemeye başlandı. Tüm yönleriyle çocukların yetişkinlerden ayrı birer birey olarak algılanmalarının doğal bir sonucu da oyun ve oyuncak dünyasındaki gelişmelerdi. Bu yüzyıl oyuncakları arasında resimli alfabe kartları, çocukların coğrafyayı kolay öğrenebileceği yap-bozlar, harita oyunları büyük ilgi görmüştür. Geçmişte değişik malzemelerle yapılan bebekler ve onlar için hazırlanmış bebek evleri de yine bu dönemde popülerlik kazanmaya başlamıştır (Cinel, 2006).

19. yüzyılda, ilk selüoit bebekler, kesip çıkartılabilen, takıp çıkartılabilen oyuncaklar, minyatür otomobiller daha çok içerlilik kazanmıştır. Bu dönemde yapılan kağıt bebekler sonraki yıllarda hazırlanan ve günümüzde de popülerliği devam eden, barbie bebeklere öncülük etmiştir. Bu dönemde gölge oyunları, kuklalar ayrı bir önem kazanmış, çeşitli kukla tiyatroları oluşturulmuştur. Dönemin popüler oyuncaklarından olan trenler ise, ülkelere göre farklı çeşitlilikte önce ağaçtan daha sonra da metalden üreilmeye başlanmıştır. Ayrıca İngiltere'de büyük bir öneme sahip olan tahtalar diğer ülkeler tarafından da benimsenerek farklı şekillerde üretilmiştir. Okul öncesi eğitimin kurucularından olan F. Frobel'in oyuncakları da çocukların anlama, düşünme, bulma özelliklerini ön plana çıkaracak şekilde tahtadan yapılmıştır. Ayrıca bu dönemin sonlarında F. Frobel , J. Locke, M. Montessori gibi pek çok eğitimci sayesinde oyuncakların, çocuğun eğitimi açısından yapılması ve kullanılması gerektiği vurgulanmış ve oyuncaklar, çocukların gelişim özelliklerini ön plana çıkaracak nitelikte hazırlanmıştır. Çok fakir çocuklarla ilgilenen M. Montessori, çocukların renk, doku, tat, vb. kavramları algılamalarına dönük, duyarlarına ve gelişim düzeylerine hitap eden; tahta malzemeler, çit çıtlar, düğmeler, ilikler gibi pek çok malzemeyi oyun materyali olarak hazırlamıştır. Dönemin başlarında hazırlanan

hareketli kitapların yerini dönemin sonlarına doğru konuşan ve ses çıkaran kitaplar almıştır (Niemann, 1991; Onur, 1992; Yalçınkaya, 1996).

Zamanla endüstrinin gelişmesi ve ekonomik şartların düzeltilmesiyle oyuncaklar, farklı malzemelerle hazırlanmaya başlanmıştır. Taş, kemik, kil, tahta, papürs ve demirin yerini kumaşlar, porselenler, plastikler, mukavvalar ve madeni oyuncaklar almış, teknolojinin gelişmesiyle de mekanik, elektronik oyuncaklar önem kazanmıştır. Tüm dünya çocukları tarafından bilinen ve çok eskilere dayanan uçurtmalar, kuklalar, özellikle toplar ve bilyeler 4000 yıldan eski olduğu bilinse de, günümüze kadar çeşitli niteliklerde hazırlanarak gelmiştir. Bleriot'un hazırladığı, çocukları cezbeden, tek düzenli uçağın oyuncak versiyonunun yerini şimdi yanıp sönen, hareket eden uçaklar, jet uçakları, roketler ve uzay mekikleri almıştır (Aksoy, 1990).

20. yüzyıldan itibaren yapılan oyuncaklar çocuğun zihinsel, duygusal, motor gelişimini destekleyici nitelikte olmuş ve tüm çocukların ulaşabilecekleri kaliteli oyuncaklar haline gelmiştir. Bu dönemde de popülerlik kazanmış oyuncaklar genellikle pedallı arabalar, bisikletler; 1.dünya savaşının etkisi ile kurşun askerler, oyuncak silah ve toplar, savaş gemileri ve tanklar olmuş ve bunlar zamanla hareketli hale getirilmiştir. Bu yüzyılda dokunma ve okşama amacı güden peluştan ve yünden hazırlanmış oyuncaklara; küpten yapılmış evcil hayvanlara ve gündelik yaşamı temsil eden resimli yapbozlara yer verildiği görülmektedir. Anaokullarının ortaya çıkmasıyla çok eskiden beri bilinen su ve onunla birlikte renkler, kum, kil, kağıt, artık malzemeler gibi pek çok oyun materyalleri de önem kazanmaya başlamıştır (Onur, 1992).

Bugüne kadar geliştirilmiş ve çeşitli şekillerde hazırlanmış oyuncaklar, kültürlere göre farklılık gösterse de pek çok ortak yönü bulunmaktadır. Dünyanın en popüler oyuncakları içinde bebekler, hayvanlar, tahta oyuncaklar, minyatür oyuncaklar, yapı oyuncakları, yap-bozlar (puzzle), müzik enstrümanları, endüstrinin gelişmesi ile ortaya çıkarılmış; bilgisayar oyunları, TV programları, çizgi film kahramanlarının oluşturduğu güncel birçok oyuncak bulunmakta ve bunlar çocuklar için çok fazla yapılandırılmış olarak aynı amaca hitap etmektedir. Mickey Mousse ve Disney'in oluşturduğu karakterler, Norveç'ten cüceler, Çin'den ejderhalar, İrlanda'dan periler nesilden nesile tüm çocukların iletişimini kuvvetlendirerek farklı kültürlerin bir araya gelmesini sağlayan ve çoğu çocuk tarafından tercih edilebilen karakterlerden bazılarıdır (Swiniarski, 1991).

Ülkemizde oyuncakların genel durumuna bakıldığı zaman, bununla ilgili kaynakların pek fazla olmadığı görülmektedir. Oyuncakların kırsal bölgelerde, doğada var olan malzemelerle hazırlandığı ve genellikle el yapımı ürünler olduğu bilinmektedir. M.Ö.'ki dönemlerde Anadolu çocuklarının çingiraklar, testiler, çeşitli malzemelerden yapılmış atlar, kumbaralar, kuklalar, tekerlekli kuşlar ve tavuklar, hayvanların oynak kemikleri ve topaçlarla oynadıkları bilinmektedir. Bu oyuncaklar ülkemizdeki Ankara, Konya, İzmir, Kütahya, Antalya, İstanbul gibi şehirlerimizde müzelerde sergilenmektedir. Ayrıca geleneksel kültürümüzü yansıtan, günümüze kadar çok sık kullanılmış ve halen kullanılmakta olan kuklaların da ayrı bir yeri vardır. Eski Türklerde hazırlanmış olan kuklalar, hükümdarların eşyası olarak onlarla birlikte gömüldüğü, ölen kişilerin yerine bir suret olarak yapıp saklandığı gibi pek çok

geleneğin bulunması kuklalara verilen önemi de ortaya koymaktadır. Osmanlılarda genellikle ipli kukla, el kuklası, iskemle kuklası ve dev kukla gibi çok çeşitli kuklalar kullanılmış, 19. yüzyılda da karagöz gölge kuklasıyla birlikte daha da gelişme göstermiştir. Anadolu'da kuklalar halkın içinde yaşamış, çeşitli törelerde kullanılan geleneksel bir yapı haline gelmiş ve daha sonra hazırlanan bebeklere öncülük etmiştir. Anadolu'da kullanılmış olan ve evlerde var olan bir başka oyuncak ise bebeklerdir. Küçük dolgu malzemelerin birleştirilmesi ile ya da içi doldurularak yapılmış olan bebekler çeşitli şekillerde süslenerek hazırlanmıştır. Bakıldığında çorap, çöp, karton, mukavva, kil, kağıt hamuru, çam kabuğu, mısır koçanı, kaşık, yün, tahta, sabun vb. birçok malzeme kullanılarak hazırlanmış bebekler bulunduğu görülmektedir. Ayrıca hazırlanan bebekler için tahta iplerden hazırlanmış beşikler, yastık, yorgan vb. araçlar da yapılmıştır. Tüm bunların dışında köy çocuklarının ağaç kabuklarından, su kabaklarından hazırlanmış oldukları düdükle birlikte tef, kaval, çingirak gibi pek çok müzik aleti de kullandıkları araçlar arasındadır. Ülkemizde kullanılmış bilinen en eski oyun materyalleri arasında sapan, topaç, atmaca, ok ve yay, çelik çomak, çember, salıncak bulunmaktadır (Aksoy, 1990; Kamaraj, 1996; Yalçinkaya, 1996).

Ülkemizde oyuncuğun imal edilmeye başlandığı ilk yer 19. yüzyıla kadar İstanbul'daki Eyüp semtidir. Burada üretilen oyuncaklar Eyüp oyuncuğu olarak bilinmekte ve oyuncak çeşitliliği olarak oldukça geniş bir yapıya sahip olduğu söylenmektedir. 1919 yılından itibaren şak şaklar, hacı yatmazlar, parlak renklere hazırlanmış geometrik şekiller, beşikler, hayvan figürleri, salıncaklar, dönme dolaplar, müzik aletleri, düdükle, kılıçlar, testi, kaval, tef, teneke zilleri, topaç, Karagöz Hacivat tasvirleri vb. birçok oyuncuğun Eyüp'te yapılıp satıldığı belirtilmektedir. Bu oyuncakların yapımında tahta ve toprak daha çok kullanılmış, yan malzeme olarak da deri, kağıt, teneke, boncuk gibi malzemeler ilave edilmiştir. Bundan başka, 1928'de Arav oyuncak fabrikası kurulmuş, 1940'lı yıllarda Elazığ'da bisiklet, Bursa'da tahta oyuncak, Bartın'da tahta çingirak, içi doldurulmuş yo-yo topları, tahta otobüsler yapılmaya başlanmıştır. 1950 yılından itibaren plastik bebek, Zeynep bebek, kamyon, tahta atlar yapılmaya başlansa da bunların bir kısmı ithal edilmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren tombala, plastik tenekeden yapılmış borazan; 1970'li yıllarda Fatoş bebekleri ve oyuncakları, çamaşır makinesi, fırın, ocak, ağaç oyuncaklar; 1980'li yıllarda da plastik oyuncaklar, kova, kürek, matara, çay takımları, eğitici oyuncaklar ve elektronik oyuncaklar ithal edilmiştir (Poyraz, 2003).

Günümüzde gerek ülkemizde gerekse yurt dışında eski oyuncakların yerini, bilgisayarlar, kitaplar, müzik ve oyun cd'leri, elektronik oyuncaklar, robotlar, uzaktan kumandalı araçlar, sindy ve barbie bebekler, pokemon, ninja kaplumbağa, spider man, action man, caillou (kayu), ben 10 (ben ten), bakugan gibi birçok kahramanın oluşturduğu güncel oyuncaklar ve oyun materyalleri almaktadır (Cinel, 2006; Ekermen, 2010; İnal ve Çağıltay, 2005).

KAYNAKÇA

Aksoy, Ç. C. (1990). 3-6 yaş arası çocukların oyuncak tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Cinel, N. Ö. (2006). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 3-6 yaş grubu çocuğu olan anne-babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dönmez, N. B. (1992). Oyun Kitabı. İstanbul: Esin Yayınları.

Ekerem, S. (2010). Yeni nesil çocuklar ve yeni nesil çocukların değişen dünyaları. (<http://www.makalemarketi.com/bebek-ve-cocuk/saglik-ve-bakim/1435-yeni-nesil-cocuklar-5-yada-10-sene-oncekine-gore-neden-farkli.html>, 01 Temmuz 2015 tarihinde erişildi).

Hacıhaliloğlu, Ö. (2007). Eski Mısır'ın senet oyunu satrancın bilinen ilk atası mı?. (<http://www.satrancokulu.com/makaleler/1547-senet-oyunu-satrancin-atasi-mi.html> 30 Haziran 2015 tarihinde erişildi).

İnal, Y. ve Çağıltay, K. (2005). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve oyun tercihlerini etkileyen faktörler. Eğitimde Yeni Yönelimler II. Eğitimde Oyun Sempozyumu, 14 Mayıs 2005.

Kamaraj, I. (1996). Annelerin, okulöncesi eğitim kurumu yönetici ve öğretmenlerin oyuncak seçimleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2007b). Oyun Etkinliği-I. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara.

Niemann, H. (1991). Oyunağın gelişim tarihi (çev. B. Onur). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24 (1), 55-61.

Onur, B. (1992). Tarih boyunca oyunlar ve oyuncaklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25 (2), 365-386.

Poyraz, H. (2003). Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sevinç, M. (2004). Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Swiniarski, L. B. (1991). Toys: Universals for teaching global education. Childhood Education, 67, 161-63.

Yalçınkaya, T. (1996). Eğitici Oyun ve Oyuncak Yapımı. İstanbul: Esin Yayınevi.